

Економіка і управління підприємствами

УДК 338.43

Єфімцева Людмила Олексіївна

старший викладач

Київський кооперативний інститут бізнесу і права,

аспірант

Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки»

Ефимцева Людмила Алексеевна

старший преподаватель

Киевский кооперативный институт бизнеса и права,

аспирант

Национального научного центра «Институт аграрной экономики»

Yefimtseva Lyudmyla

Senior Lecturer

Kyiv Cooperative Institute of Business and Law,

Postgraduate of

The National Science Center "Institute of Agrarian Economics"

**ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ СЕРВІС
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ ТА ЙОГО МІСЦЕ В
СИСТЕМІ НАДАННЯ ВИРОБНИЧИХ ПОСЛУГ
ТЕХНИКО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ СЕРВИС
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ И ЕГО
ПОЗИЦИЯ В СИСТЕМЕ ПРЕДОСТАВЛЕНИЯ
ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ УСЛУГ
TECHNICAL AND TECHNOLOGICAL SERVICE OF AGRICULTURAL
PRODUCERS AND ITS PLACE IN THE SYSTEM OF PROVISION
PRODUCTION SERVICES**

Анотація. Досліджено теоретичні аспекти поняття техніко-технологічного сервісу сільськогосподарських виробників та його місця в системі надання виробничих послуг. Розглянуто основні наукові підходи до визначення даної категорії. Вказано, що у багатьох вітчизняних аграріїв, перш за все середніх та малих форм господарювання, залишається невирішеною проблема кількісного і якісного забезпечення основними видами техніки, тому актуальним є конкретизація визначень понять агротехнічного та агротехнологічного сервісу, їх місця в системі аграрного сервісу, функцій та структурних елементів.

Ключові слова: техніко-технологічний сервіс, агротехнічні послуги, агротехнологічний сервіс.

Аннотация. Исследованы теоретические аспекты понятия технико-технологического сервиса сельскохозяйственных производителей и его позиции в системе предоставления производственных услуг. Рассмотрены основные научные подходы к определению данной категории. Указано, что во многих отечественных аграриев, прежде всего средних и малых форм хозяйствования, остается нерешенной проблема количественного и качественного обеспечения основными видами техники, поэтому актуальным является конкретизация определений агротехнического и агротехнологического сервиса, их позиции в системе аграрного сервиса, функций и структурных элементов.

Ключевые слова: технико-технологический сервис, агротехнические услуги, агротехнологический сервис.

Summary. The theoretical aspects of the concept of technical and technological service of agricultural producers and its place in the system of providing production services have been explored. The main scientific approaches to the definition of this category were considered. It is pointed out that in many domestic agrarians, primarily medium and small forms of

management, the problem of quantitative and qualitative provision of basic types of equipment remains unsolved. Therefore, the actualization of the definitions of the concepts of agrotechnical and agro-technological services, their place in the system of agricultural services, functions and structural elements are important.

Key words: *technical and technological service, agrotechnical services, agrotechnological service.*

Постановка проблеми. Одним із важливих чинників стійкого розвитку сільського господарства є ступінь матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу основними і оборотними засобами (сільськогосподарською технікою, виробничими потужностями, насінням, засобами хімізації, пально-мастильними матеріалами, енергоносіями, тощо). В аграрному секторі значимими є своєчасне виконання і дотримання послідовності основних технологічних операцій, які передбачені умовами аграрного виробництва. Це потребує наявності основних виробничих засобів в необхідній кількості та відповідної якості, що забезпечують своєчасність і комплексність операційного процесу сільськогосподарського виробництва.

В свою чергу технічна готовність основних виробничих засобів залежить від рівня розвитку системи агротехнічних послуг для сільськогосподарських товаровиробників, особливо в частині післяпродажного обслуговування технічних засобів. Крім того, для багатьох вітчизняних аграріїв, перш за все середніх та малих форм господарювання, залишається невирішеною проблема кількісного і якісного забезпечення основними видами техніки. Більшість таких господарств фінансово неспроможні сформувати комплексний машинно-тракторний парк, який відповідає сучасному рівню технічного забезпечення в передових країнах світу. Щодо малих сільськогосподарських підприємств з площею угідь до 100 гектарів, яких на сьогодні в Україні налічується близько 5000, існує

ймовірність того, що їм економічно недоцільно мати у власності весь комплекс машин та обладнання. Як наслідок, актуалізується значимість ринку технологічних послуг в сільському господарстві.

В зв'язку з вищеназваними причинами є потреба у розвитку техніко-технологічного сервісу в аграрному секторі економіки України. Визначення напрямів його формування і розвитку потребує обґрунтування значення техніко-технологічного сервісу в системі матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, його місця в системі аграрного сервісу, функцій та структурних елементів агротехнічних і агротехнологічних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розв'язання проблеми ефективного забезпечення аграрних виробників технічними засобами і послугами присвятили свої праці науковці: Брустінова В.М., Кравець О.В., Пижинський Я.І. [2], Козаченко О.В. [3], Іванишин В.В.[4], Скоцик В.Є [5, 11], Андрушко А.М.[6], Білоусько Я.К., Товстопят В.Л., Могилова М.М.[7], Сахно Є.Ю., Дорош М.С., Ребенок А.В. [8], Л.Ф. Кормаков [9] та інші вітчизняні та зарубіжні дослідники. Однак, в їх працях недостатньо уваги приділено питанню розвитку саме технологічних послуг.

Потреба у формуванні розвиненого ринку агротехнічних та агротехнологічних послуг з властивою йому пропозицією всього комплексу якісних послуг для сільськогосподарських виробників зумовлює необхідність подальшого дослідження теоретичних і прикладних аспектів цього питання. Вищезазначене свідчить про актуальність розкриття місця і ролі техніко-технологічного сервісу в системі матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва.

Мета статті – узагальнити теоретичні засади формування агротехнічних і агротехнологічних послуг, розкрити їх сутність через основні функції та склад.

Виклад основних результатів дослідження.

Необхідність розбудови системи інженерно-технічного забезпечення сільського господарства, невід'ємною складовою якої є агротехнічні послуги, обумовили прийняття Закону України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України» [1]. Відповідно до статті 1 вказаного Закону «система інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу – сукупність суб'єктів відносин, що знаходяться у відповідних взаємозв'язках, а також принципів, форм, методів, організаційних та економічних важелів, спрямованих на створення, випробування, виробництво, реалізацію, використання та обслуговування технічних засобів для агропромислового комплексу». В цій системі значимими складовими є технічний і технологічний сервіс, розвиток яких є на сьогодні нагальною потребою.

Так, згідно до вищезазначеного Закону «... технічний сервіс - забезпечення агропромислового комплексу технічними засобами і підтримання їх у технічно справному стані протягом усього періоду експлуатації, вивчення попиту, реклама, технічна і торгово-економічна інформація, доставка, передпродажна підготовка, гарантійне обслуговування нових та відремонтованих технічних засобів, забезпечення запасними частинами, навчання експлуатаційно-ремонтного персоналу; технологічний сервіс - діяльність, спрямована на виконання за замовленням, технологічних процесів і операцій з вирощування, збирання, зберігання і переробки сільськогосподарської продукції, агрохімічних, меліоративних, транспортних та інших робіт, прокату і оренди технічних засобів... » [1].

Ці дві складові становлять в сукупності техніко-технологічні послуги, які в свою є чергу є структурним елементом аграрного сервісу, як системи надання сільськогосподарським підприємствам різного роду виробничих послуг. Група вчених у складі Брустінова В.М., Кравець О.В. та Пижинського Я.І. вказували: «Аграрний сервіс – це надання аграрним

товаровиробникам виробничих послуг» [2, с.12]. Основне завдання аграрного сервісу Козаченко О.В. вбачає у «наданні сільськогосподарським виробникам виробничих послуг для підвищення ефективності та прибутковості їх діяльності...» [3, с.3-7].

В структуру аграрного сервісу входять різноманітні види послуг: агрохімічний сервіс, меліоративні заходи, науково-інформаційний сервіс, рекламні послуги, кредитно-фінансовий сервіс, аграрний енергетичний сервіс, роботи і послуги будівельних організацій, агротехнічний і зооветеринарний сервіс, кормо виробництво тощо (рис. 1).

Важливою ланкою виробничого сервісу на всіх рівнях виробництва і реалізації сільськогосподарської продукції є агротехнічний сервіс, як система надання технічних послуг в галузі, тому в працях багатьох науковців розкрито його значення і складові. Козаченко О.В. до аграрного технічного сервісу відносить фірмовий сервіс, сутність якого вбачає в фірмовому обслуговуванні, коли відповідальність за працездатність машин впродовж всього терміну їх використання в повній мірі несе виробник техніки [3, с.3-7]. Скоцик В.Є. розглядає технічний сервіс як регулятор вимог до нової техніки. Науковець вказує, що технічний сервіс включає в себе передпродажний, гарантійний та післягарантійний сервіс.

Вчений пояснює, що передпродажний сервіс полягає в збиранні, доукомплектуванні, регулюванні, змащуванні вузлів техніки перед її реалізацією. Вартість гарантійного сервісу, на думку вченого, включається в ціну і полягає в усуненні поломок техніки продавцем на період гарантійного терміну. Післягарантійний сервіс здійснюється за умови укладення додаткової угоди і його функції такі, як і в період гарантійного-ліквідація несправностей техніки [5, с.128-133].

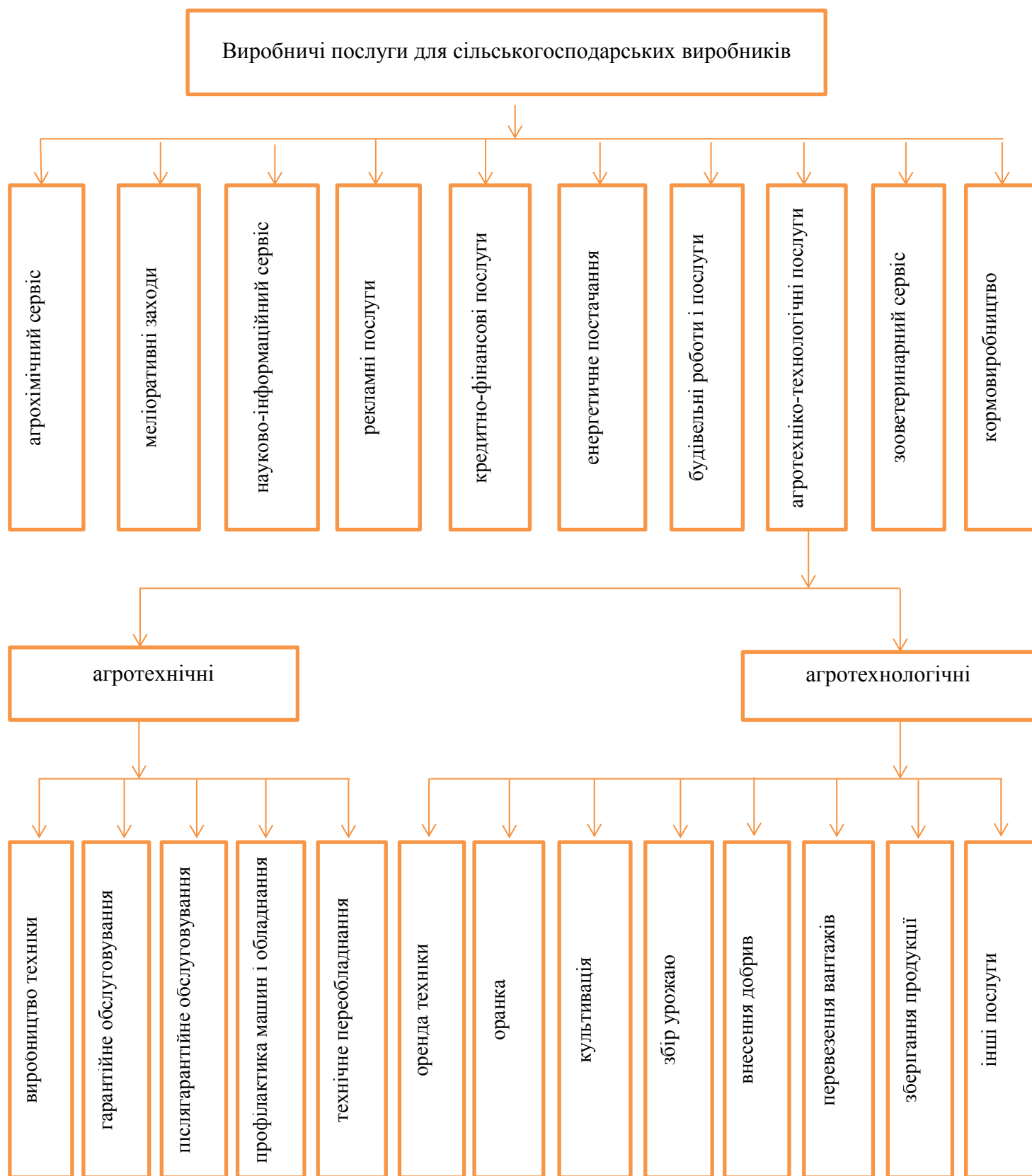

Рис. 1. Техніко-технологічний сервіс в системі надання виробничих послуг

Джерело: розробка автора

А. М. Андрушко розглядав надання послуг з технічного обслуговування через багаторівневу систему матеріально-технічного постачання, яка включає в себе потребу в матеріальних ресурсах на виробництво і потребу на норму запасу, ремонт і запчастини. Систему матеріально-технічного постачання вчений розглядає на трьох рівнях: національному, галузевому і на рівні підприємства [6, с. 10-12].

Група авторів у складі Сахно Є.Ю., Дорош М.С. та Ребенок А.В. в визначенні технічного сервісу зазначали основні структурні елементи: реалізація і технічне обслуговування техніки, ремонт, надання консультацій у гарантійний і післягарантійний періоди експлуатації. Науковці вказували «Основна ціль сервісних послуг – забезпечити максимальну ефективність експлуатації машин і звести до мінімуму витрати на відновлення працездатності техніки. Зазначена ціль досягається за рахунок своєчасної кваліфікованої оцінки технічного стану механізмів, на підставі яких приймаються рішення щодо профілактики, ремонту, експлуатації без ремонту, заміни складових частин і т.д. Служба сервісу може бути організована безпосередньо на підприємстві-споживачеві техніки. Проте найбільш ефективно здійснювати технічний сервіс у спеціалізованих центрах з обслуговування машин» [8, с. 30].

В залежності від періоду надання агротехнічних послуг заводом-виробником сільськогосподарської техніки технічний сервіс можна класифікувати наступним чином:

- ✓ передпродажний сервіс, який включає підготовку і налагодження техніки;
- ✓ обслуговування техніки впродовж гарантійного терміну експлуатації;
- ✓ післягарантійне обслуговування у разі домовленості виробника і споживача.

При цьому суб'єктами агротехнічних послуг являються підприємства з технічного обслуговування аграрних виробників. Ними можуть бути

спеціалізовані технічні центри з обслуговування машин, машинно-технологічні формування, ремонтні майстерні, пункти технічного обслуговування та прокату техніки різних форм власності та інші формування. Вони виконують функції:

- ✓ забезпечення сільськогосподарських виробників технічними засобами в залежності від попиту;
- ✓ гарантійне та післягарантійне обслуговування техніки;
- ✓ своєчасне та якісне виконання робіт з надання агротехнічних послуг;
- ✓ забезпечення та підтримка при виконанні агротехнічних послуг та наданні техніки в тимчасове використання безпечних умов праці.

Підсумовуючи, як основні складові технічного сервісу можна виокремити: виробництво техніки; гарантійне обслуговування; післягарантійне обслуговування; профілактика машин і обладнання; технічне переобладнання.

Аналіз наукових літературних джерел показав, що об'єктом дослідження більшості науковців є переважно технічний сервіс, що певною мірою пояснюється акцентом на розвитку ринку сільськогосподарської техніки з його невід'ємною складовою – ринку технічних послуг. При цьому питання технологічного сервісу в сільському господарстві залишилося практично поза увагою науковців. Однак, на сьогодні це явище набуває популярності. За результатами досліджень Скоцика В. Є. «навіть високорентабельні сільськогосподарські товаровиробники користуються послугами сторонніх організацій у здійсненні комплексу весняно-польових робіт... найбільша частка технологічних операцій виконується на умовах залучення сторонніх організацій збитковими та низькорентабельними сільськогосподарськими підприємствами». Відповідно до наведених науковцем даних культивування з використанням послуг сторонніх організацій становила від 5 до 10 % посівної площі агроформувань різної рентабельності, а збір урожаю – від 18 до 25 % їх ріллі [12].

Підвищення потреби аграрних підприємств в технологічних послугах пов'язане із зменшенням в них різних видів сільськогосподарської техніки, яке за п'ятирічний період з 2010 по 2016 роки складає від 2% (культиватори) до 59% (льонозбиральні комбайни). Значне скорочення кількості наявної техніки спостерігається по всім видам комбайнів (зернозбиральним –17%, кукурудзозбиральним – 40%, кормозбиральним – 39%, картоплезбиральним – 27%, вантажним та вантажно-пасажирським автомобілям – 19%, причепам та напівпричепам –22%, боронам – 20%). Звісно, необхідно рахуватися з тим фактом, що продуктивність техніки зростає, однак проблема недостатнього технічного оснащення сільськогосподарського виробництва залишається відкритою (табл. 1).

На сьогодні провести діагностику використання сільськогосподарськими підприємствами послуг сторонніх організацій з виконання певних технологічних операцій (технологічного сервісу) та з використання послуг технічного сервісу дозволяють дані форми 50 «Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах» [10].

Агротехнологічні послуги (сервіс) – технологічні послуги, що можуть надаватися іншим підприємством виробникам рослинницької продукції в процесі її виробництва, який включає вирощування, обробку, збір та зберігання. До агротехнологічних послуг слід відносити послуги щодо: надання сільськогосподарської техніки, обладнання в оренду або на інших умовах в тимчасове користування на час виконання робіт; оранки; культивації; збору урожаю сільськогосподарських культур; внесення добрив; перевезення вантажів; зберігання виробленої продукції; інші послуги з обслуговування аграрного виробництва.

Таблиця 1

Стан наявності основних видів техніки у сільськогосподарських підприємствах за 2010-2016 рр.

Види техніки	2010, шт.	2016, шт.	Зміна 2016 р. порівняно з 2010 роком, в шт. (+,-)	Зміна 2016 р. порівняно з 2010 роком, в %, (+,-)
Трактори	151287	127852	-23435	-15
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	104307	83567	-20740	-20
Причепи та напівпричепи	86748	66570	-20178	-23
Плуги	49758	47336	-2422	-5
Культиватори	72998	69474	-3524	-5
Борони	238160	193950	-44210	-19
Машини посівні та для садіння	75888	69322	-6566	-9
Комбайни				
Зернозбиральні	32750	26735	-6015	-18
Кукурудзозбиральні	2548	1634	-914	-36
Кормозбиральні	7841	4982	-2859	-36
Льозбиральні	458	187	-271	-59
Картоплезбиральні	1694	1215	-479	-28

Джерело: розраховано автором даними Державної служби статистики України [10,11].

Висновки. Розвинені агротехнічний і агротехнологічний сервіс дають можливість відбуватися постійному безперервному відтворенню сільськогосподарського виробництва шляхом дотримання технологічного процесу відповідно до всіх його складових і в максимально оптимальні строки.

В процесі вивчення науковцями техніко-технологічних послуг в минулому увага приділялася технічному сервісу, що пояснюється розвитком в той період ринку сільськогосподарської техніки.

Технічний сервіс (послуги) – діяльність підприємств різних форм господарювання із забезпечення аграрних виробників технічними засобами, яка включає передпродажне, гарантійне та післягарантійне обслуговування виробленої сільськогосподарської техніки, що надасть можливість сільськогосподарським підприємствам мати в наявності технічні засоби в необхідній кількості та відповідної якості.

При цьому основними функціями є своєчасне забезпечення попиту на технічні засоби, їх якісне передпродажне, гарантійне та післягарантійне обслуговування та гарантування безпечних умов праці при експлуатації техніки сільськогосподарськими виробниками.

Рівень технічного сервісу безумовно займає важливе місце в процесі постійного відтворення сільськогосподарської продукції, але в зв'язку з актуалізацією і поширенням в практиці залучення сторонніх організацій для виконання певних технологічних операцій технологічний сервіс в сучасному середовищі набув вагомого значення для аграрних виробників.

Технологічний сервіс (послуги) - діяльність сторонніх організацій незалежно від форми власності з надання послуг по виконанню технологічних операцій з вирощування, обробки, збору і зберігання в процесі виробництва рослинницької продукції. При цьому функціями є своєчасне та якісне забезпечення попиту з надання сільськогосподарської техніки, обладнання в тимчасове користування, виконання робіт з оранки; культивування; збору урожаю сільськогосподарських культур; внесення добрив; перевезення вантажів; зберігання виробленої продукції та інших видів робіт з обслуговування аграрного виробництва.

Література

1. Закон України «Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України».

2. Брустінов В.М. Аграрний сервіс: теорія та практика: навч.пос. / В.М.Брустінов, О.В. Кравець, Я.І. Пижинський. - Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2008. – 248 с.
3. Козаченко О. В. Проблеми та перспективи розвитку технічного сервісу машин АПК / О. В. Козаченко // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2014. – Вип. 145. – С. 3-7.
4. Іванишин В.В. Організаційно-економічні засади відтворення і ефективного використання технічного потенціалу аграрного виробництва: Монографія. - Київ. 2011.-350 с.
5. Скоцик В.Є. Організаційно-економічні засади формування сервісного обслуговування сільськогосподарської техніки в Україні / Скоцик В.Є. // Економіка та управління АПК. – 2014. – №1. – с. 128-133.
6. Андрушко А.М. Матеріально-технічне постачання та реалізація продукції в діяльності сільськогосподарських підприємств: Монографія. – Львів. –2008. – 190 с.
7. Розвиток ринку сільськогосподарської техніки / [Я. К. Білоусько, В. Л. Товстопят, М. М. Могилова та ін.] – К. : ННЦ ІАЕ, 2008. – 132 с.
8. Сахно Є. Ю., Дорош М. С., Ребенок А. В. Менеджмент сервісу: теорія та практика: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2010. – 328 с.
9. Л.Ф. Кормаков. Ремонтно-технические услуги как форма товара и фактор воспроизводства машинно-тракторного парка / Л.Ф.Кормаков, Г. Казакова // Экономика, труд и управление в сельском хозяйстве. – 2009. – №1. – С. 14-18.
10. Основні економічні показники виробництва продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах, Статистичний бюлетень, Державна служба статистики України, відповідальний за випуск Прокопенко О.М., К.:2016.

11. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві у 2016 році, Статистичний бюлетень, державна служба статистики України, відповідальний за випуск Прокопенко О.М., К.: 2017.
12. Скоцик В. Є. Проблеми ефективного використання техніки в сільськогосподарських підприємствах / В. Є. Скоцик // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2 (6). – С. 340–350.

References

1. Закон України «Pro systemu inzhenerno-tekhnichnogho zabezpechennja aghropromyslovogho kompleksu Ukrainy».
2. Brustinov V.M. Aghrarnyj servis: teorija ta praktyka: navch.pos./V.M.Brustinov, O.V.Kravecj, Ja.I.Pyzhynskij. - Melitopolj: TOV «Vydavnychyj budynok MMD», 2008. - 248 s.
3. Kozachenko O. V. Problemy ta perspektyvy rozvytku tekhnichnogho servisu mashyn APK / O. V. Kozachenko // Visnyk Kharkivskogho nacionaljnogho tekhnichnogho universytetu siljskogho ghospodarstva imeni Petra Vasylenka. - 2014. - Vyp. 145. - S. 3-7.
4. Ivanyshyn V.V. Orghanizacijno-ekonomichni zasady vidtvorennja i efektyvnogho vykorystannja tekhnichnogho potencialu aghrarnogho vyrobnyctva: Monohrafija. - Kyjiv. - 2011. - 350 c.
5. Skocyk V.Je. Orghanizacijno-ekonomichni zasady formuvannja servisnogho obslughovuvannja siljskoghogospodarsjkoji tekhniky v Ukraini / Skocyk V.Je. // Ekonomika ta upravlinnja APK.-2014.-#1.- s. 128-133.
6. Andrushko A.M. Materialjno-tekhnicne postachannja ta realizacija produkciji v dijalnosti siljskoghogospodarsjkykh pidpryjemstv: Monohrafija. - Ljviv. - 2008. - 190 s.

7. Rozvytok rynku sil'sjkozhospodars'koji tekhniky / [Ja. K. Bilous'ko, V. L. Tovstopjat, M. M. Moghylova ta in.] – K. : NNC IAE, 2008. – 132 s.
8. Sakhno Je. Ju., Dorosh M. S., Rebenok A. V. Menedzhment servisu: teorija ta praktyka: Navch. posib. — K.: Centr uchbovoi literatury, 2010. - 328 s.
9. L.F. Kormakov. Remontno-tekhnycheskye uslughy kak forma tovara y faktor vosproyzzvodstva mashynno-traktornogho parka/L.F.Kormakov, Gh. Kazakova//*Экономика, труд y upravlenye v sel'skom khoz'jajstve.*-2009.- #1.-S. 14-18.
10. Osnovni ekonomichni pokaznyky vyrobnyctva produkciji sil'sjkozhogho zhospodarstva v sil'sjkozhospodars'kykh pidpryjemstvakh, Statystychnyj bjuletenj, Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, vidpovidal'nyj za vypusk Prokopenko O.M.,K.:2016.
11. Najavnistj sil'sjkozhospodars'koji tekhniky ta energhetychnykh potuzhnostej u sil's'komu zhospodarstvi u 2016 roci, Statystychnyj bjuletenj, derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, vidpovidal'nyj za vypusk Prokopenko O.M., K.: 2017.
12. Skocyk V. Je. Problemy efektyvnogho vykorystannja tekhniky v sil'sjkozhospodars'kykh pidpryjemstvakh / V. Je. Skocyk // Zbirnyk naukovykh pracj Tavrijs'kogho derzhavnogho aghrotekhnologhichnogho universytetu (ekonomichni nauky). – 2013. – # 2 (6). – S. 340–350.